

Што я ведаю пра Кітай?

– Што вы ведаеце пра Кітай? – з такім пытаннем звярнулася да нас настаўніца геаграфіі пры вывучэнні тэмы “Кітай”.

Мой сусед па парце сходу заявіў:

– Я ведаю пра Кітай ўсё! У маім рукзаку – Кітай! У шафе – Кітай! Уся мая кватэра – адзін Кітай. Нават любімы мамін сабачка – і той кітайскай пароды.

Усе ад душы пасмяяліся, а мне стала крыўдна. Кітайскія тавары, якія трывала замацаваліся і сталі неад’емнай часткай нашага жыцця, – гэта адно. А Кітай, як вялікая дзяржава з багацейшай гісторыяй, – гэта зусім іншае.

Настаўніца прапанавала заданне: назваць топ-15 вядомых фактаў і адкрыццяў, звязаных з гэтай краінай. Я паспяхова справілася з першай часткай задання: перанасяленне, імпартазамышчэнне, хуткія тэмпы развіцця эканомікі, танныя тавары, Вялікі Шаўковы шлях, Вялікая Кітайская сцяна, адзінаборствы, будзізм, кітайская астралогія, іерогліфы, фэн шуй, інь і ян, больш за 1000 гатункаў рысу, чай, палачкі для спажывання ежы.

А вось пры выкананні другой часткі цяжкасці ўзніклі ва ўсіх. Сумеснымі намаганнямі было адзначана, што Кітай падарыў такія вялікія адкрыцці, як папера, порах, кампас, фарфор, люстэрка, парасон, ручны набор літар, шоўк – і гэта толькі малая доля тых прадметаў нашай штодзённасці, якія былі вынайздзены кітайцамі і якімі людзі карыстаюцца і па гэты дзень ва ўсім свеце.

Упершыню пра гэтую краіну я пачула, калі была яшчэ зусім маленькая. Але добра помню дзядзьку Мікіту, якога ўсе інакш, як кітаец, не звалі. У любым выпадку, дзе трэба і не трэба, ён ужываў выразы: “далёка, як Кітая”, “незразумела, як тая кітайская грамата”, “шмат, як тых кітайцаў”. Як аказалася, у маладосці давялося яму несці службу на мяжы з Кітаем: уражанняў хапіла на ўсё жыццё. Сярод усіх напіткаў перавагу аддаваў чаю, спажываў выключна высокаякасныя гатункі і, безумоўна, кітайскі. Да гэтага прыхвоціў і маю бабулю. Я да сённяшняга дня помню чароўны пах гэтага напітку, што разносіўся па ўсім пад’ездзе старога трохпавярховага дома. Мне было цікава: а хто гэта такі Кітай? дзе ён жыве? Дарослыя смяяліся і прыдумвалі розныя байкі, каб павесяліць мяне. Але мне думаецца, што весялілі яны больш саміх сябе.

Так пачалося маё знаёмства з гэтай дзівоснай, казачнай краінай, поўнай таямнічасці і загадкавасці, расакрэціць якую амаль немагчыма. Не раз даводзілася чуць пра “загадочную рускую душу”, якую нельга спасцігнуць, але Кітай, як мне здаецца, разоў у сто загадкавей.

Ітак, першая спроба “расакрэціць” Кітай мне не ўдалася. Але праз якія год-другі я ўжо добра ведала не толькі пра Кітай і дзе ён знаходзіцца, а і пра другія краіны.

Другая спроба была больш паспяхова. З намі па суседстве жыла адзінокая, ужо ў гадах, жанчына. Усе з павагай ставіліся да яе і пачціва называлі “мадам Элеанора”. Мы з мамай часта наведвалі “мадам”. На палічцы ў яе стаяла металічная скрыначка, распісаная незразумелымі значкамі. Мяне так і вабіла даведацца, што там. Суседка, бачачы мой дзіцячы інтарэс, шаптала на вуха: “О, гэта скрыначка з сакрэтам, там жыве дух Кітая”. Гэта распаляла мяне.

Аднойчы я, употай ад дарослых, паціху ўстала на стул, дастала скрыначку, заплюшчыла вочы і ...трапіла ў незвычайны свет. Я адчула незнаёмы пах. “Так пахне толькі ў казках,” – падумалася мне. Стаіўшы дыханне, я стала пальчыкамі навобмацак перабіраць знаходкі. Мяне спасцігла расчараванне: рознакаляровыя паперкі, нейкія палачкі, рэшткі сухой кветкі... Раззлаваная, я з шумам закрыла скрынку і паставіла яе на стол. Слёзы мімаволі пацяклі з вачэй. Калі ў пакой увайшла гаспадыня, а за ёю і мама, я заплакала яшчэ мацней у прадчуванні пакарання. Дарослыя ўсё зразумелі. А мама прызналася:

– Мне і самой увесь час так хацелася зазірнуць у вашу скрыначку. Вельмі ж яна прывабная! Ну, і якія ж сакрэты ўтойваюцца ў ёй?

– А ніякіх сакрэтаў няма. Гэта падарунак майго блізкага сябра. Яго ўжо даўно няма. Некалі ён падарыў мне гэтыя кітайскія сувеніры, якія можна купіць у любым кіёску на Далёкім Усходзе: кітайскі чай, палачкі для ежы, мыла, штучныя кветкі. Для мяне яны памяць. Чай выпіты, цукеркі з’едзены; засталіся толькі паперкі. Трэба выкінуць, ды рука не падымаецца. Вось толькі вас і вашу дзяўчынку ў зман увяла. Не крыўдуйце.

Праз некалькі тыдняў пасля гэтага здарэння мы трапілі пад дождж, я прамачыла ногі і захварэла. Элеанора прапанавала колькі дзён пасядзець са мной. Каб не было сумна, яна займала мяне рознымі гісторыямі і казкамі. Чамусьці ў іх дзейнічалі кітайскія героі: драконы, кітайскія прынцэсы. Дзеянні адбываліся сярод чайных плантацый і рысавых палей. Цяпер у мяне з’явілася новая забаўка: мне ўяўляліся бяскрайнія белыя палі, дзе па рысавай кашы ходзяць людзі, трымаючы ў руках піялы, напоўненыя духмяным чаем з пялёстак руж.

Трэцяя спроба “расакрэціць” кітайскую загадку ўдалася не адразу і зацягнулася на некалькі год. 1 верасня, віншуючы мяне, першакласніцу, суседка прыпаднесла шыкоўны падарунак – “Энцыклапедыю знакамітых месц свету”. Некалькі старонак былі прысвечаны Кітаю. На адной з іх кітайскі хлопчык трымаў у руках кнігу. На кніжцы – іерогліфы.

– Што азначаюць гэтыя знакі?

– Ты ж любіш разгадваць загадкі? Тады наперад. Табе ў жыцці часта давядзецца шукаць адказы на пытанні. Не падвядзі! – дала строгі наказ “мадам Элеанора”.

На жаль, дапамагчы разгадаць напісанае мне ніхто не мог. А ў хуткім часе школьнае жыццё захапіла мяне, з’явіліся новыя сябры, новыя інтарэсы, і я забылася пра абяцанне, дадзенае цётцы. І толькі праз сем год даведлася, што азначаюць тыя іерогліфы – сіла чалавека ў ведах. Дапамагла разгадаць кітайскі сакрэт кітаянка.

Некалькі год назад мы з сям’ёй былі на адпачынку за мяжой. У гарадок на гастролі прыехала кітайская танцавальная група. Я ўгаварыла маму схадзіць на прадстаўленне. Якое гэта было відовішча! Яно доўжылася каля дзвюх з паловай гадзін. Мы трапілі ў нязведаны, поўны цудаў, магіі і сапраўднай прыгажосці свет. У чароўную казку! Гледачы былі ў захапленні. Нельга перадаць словамі мой стан!

На наступны дзень у кафе мы ўбачылі некалькі кітайскіх дзяўчынак. Не ўтрымаліся, падышлі выказаць сваё захапленне ад цудоўнага відовішча. Але як сказаць: кітайскага мы ж не ведаем. Здзівіліся, калі пачулі:

– Гаварыце, мы крыху разумеем па-руску.

Гэта было штосьці неверагоднае! Аказалася, дзяўчаты шмат гастраліруюць па Расіі і павінны не толькі разумець рускую мову, а і гаварыць на ёй.

Мне ў вочы кінулася дзяўчынка, відаць, мая равесніца: маленькая, крохкая, мініяцюрная. Такой і павінна быць танцаўшчыца. Яе імя цалкам адпавядала знешнасці – Нуо, што значыць ‘вытанчаная’. Але зноў-такі (ужо каторы раз!) мы памыліліся: Нуо дваццаць год, яна – абслугоўваючы персанал, і дзяўчаты таксама не з ліку танцаўчыц (а як валодаюць рускай мовай!). Трапіць у труп – немагчыма: кітайцы ўчэпіста трымаюцца за любое працоўнае месца, у іх вельмі жорсткая канкурэнцыя. Ёй і так вельмі пашанцавала.

Што ўразіла, то гэта памер порцыі. На маленькім сподачку Нуо ляжала нешта такое малюпасенькае, што і назваць ежай можна было з нацяжкай.

– А праўда, што ўсе кітайцы вегетарыянцы? – міжволі вырвалася нетактоўнае пытанне.

– Ёсць Кітай багаты і ёсць вельмі-вельмі багаты. Ёсць Кітай бедны. Я з беднага. А яшчэ ёсць Кітай вельмі-вельмі бедны, – паясніла дзяўчына.

Яна расказала, што сама з беднай правінцыі, насельнікі вёскі жывуць з працы сваіх рук. Вялікая, як і кожная ў Кітаі, сям’я. Працуюць усе, ад зары да зары. Аснову рацыёну склаюць рыс і гародніна. Частыя ліўні, якія доўжацца некалькі дзён, не даюць магчымасці ў поўнай меры даць багаты ўраджай. Мясца і рыба каштуюць вельмі дорага, і дазволіць мясныя ці рыбныя стравы можна толькі на святы, некалькі раз на год. Мы былі ўражаны, не маглі паверыць: і гэта ў звышдзяржаве з самай высокаразвітай эканомікай.

– Так у нас жывуць усе.

Яна паясніла, што частку свайго заробку адпраўляе на радзіму, у сям’ю, дзе грашыма распаражаецца галоўны чалавек – бабуля. Рэшткі аддаюцца ў казну вёскі. Другую частку адкладае на вучобу. Пасля навучання марыць вярнуцца на радзіму, па-першае – хоча быць карыснай сваёй краіне, па-другое – матэрыяльна дапамагчы сям’і. Пакуль што павінна працаваць, шмат працаваць. І яна шчаслівая ад таго, што ў яе ёсць такая магчымасць (працаваць нават за дваіх, а то і за траіх, хоць дзень і ноч!), і пры гэтым яшчэ можна ўбачыць свет. Для іх сям’і і для яе гэта падарунак багоў.

Так я даведалася, што кітайцы вельмі працалюбівыя, не ведаюць стомы. У іхняй мове нават няма такога слова, як адпачынак. А яшчэ вельмі дысцыплінаваныя. Нуо паясніла, што час для абеду вельмі абмежаваны. І хоць яе ніхто не кантралюе, яна павінна строга яго разлічваць. У вольныя хвіліны яна займаецца самаадукацыяй і паказала кнігі, якія дастала з сумкі. Тут я і ўспомніла пра хлопчыка з кнігай з майго дзяцінства. Мы з мамай як маглі ўзнавілі еірогліфы, і аказалася, што сэнс іх прыблізна такі: “Сіла чалавека – у ведах”. Усё аказалася проста, але, каб разгадаць сакрэт, спатрэбілася некалькі год.

Рэшткі вечара ўся сям'я правяла на мясцовым пляжы, бавячы час з суседзямі размовамі ні пра што...

На наступны дзень мы ўбачылі Нуо, яна чакала нас. Чакала, каб расказаць пра Беларусь, падзяліцца інфармацыяй, якую яна знайшла ў інтэрнеце. Яна нават прыгадала некалькі фактаў з гісторыі нашага горада Гродна.

– Мне было цікава з вамі пазнаёміцца. Вы шчаслівыя людзі...

На развітанне яна прызналася, што хоча вывучыцца на агранома.

– А чаму не на доктара ці юрыста?

– Мне не хопіць і дваццаці год, каб зарабіць на такую вучобу, – нам пачуліся ў яе голасе ноткі шкадавання. – Але калі ты шмат працуеш, то здолееш сцерці нават жалезны стрыжань да памераў іголки.

А мне пажадала:

– У нас гавораць: “Чалавек, які здолеў зрушыць гару, пачаў з таго, што перацягваў з месца на месца дробныя каменьчыкі”.

І тут зноў яна здзівіла нас, старанна вымаўляючы словы: “дзякуй”, “да пабачэння”, “бывайце здаровы”.

Мы нібы аслупянелі. Нам стала сорамна і няёмка. Сорамна праз сваю ляготу: мы нават не здолелі скарыстаць інтэрнет у пошуках якой-небудзь цікавай інфармацыі пра Кітай, не пацікавіліся той мясцовасцю, адкуль яна родам, а вывучыць іерогліф нават і ў галаву не прыйшло.

Тата паглядзеў на нас і ціха прамовіў:

– Не, да Кітая нам яшчэ ах як далёка.

Сустрэча з Нуо прымусіла мяне задумацца. Мы былі знаёмы нейкіх 20 хвілін, і за гэты кароценькі час Нуо годна прадставіла сваю нацыю: стрыманая, працаздольная, настойлівая, сапраўдная патрыётка, адданая сваёй сям'і. Яна уразіла нас чысцінёй сваіх памкненняў. Вось цікава: а якімі мы прадсталі ў яе вачах? Хочацца верыць, што пакінулі прыемныя ўражанні, нездарма яна развіталася з намі на нашай роднай мове, хаця гэта і каштавала ёй часу.

Знаёмства з Нуо яшчэ раз пацвердзіла думку наконт загадкавасці кітайцаў і самога Кітая. Дзяўчына пакінула на памяць шмат сакрэтаў: мы так і не даведаліся, з якой яна мясцовасці, дзе прыблізна жывуць яе родныя, якія ўзаемаадносіны паміж членамі сям'і; “засакрэчанай” аказалася інфармацыя, чаму яна павінна была частку грошай аддаваць у казну вёскі; а самае галоўнае – як ёй ўдалося трапіць у танцавальную групу, чым яна там займаецца, дзе плануе вучыцца.

З той сустрэчы прайшло больш за два гады. Я пашырыла свае веды наконт Кітая. Мне стала вядома, што побач з “аднадзённымі” таннымі таварамі, у Кітаі выпускаюцца і высакаякасныя. У тэкстыльнай, трыкатажнай, скураной галінах выкарыстоўваецца толькі натуральная сыравіна. Кітай – сусветны лідэр у вытворчасці прадуктаў харчавання: тытунёвых вырабаў, расліннага алею, зерня, рысу. Гэта краіна займае першае месца ў свеце па збору бавоўны, чаю, пшаніцы. Кітай – галоўны пастаўшчык на сусветны рынак тавараў шырокага спажывання, электронікі і электратэхнікі. Можна бясконца пералічваць дасягненні кітайскай эканомікі.

Я раскрыла для сябе толькі частачку таго, што завецца Кітаем, і спадзяюся, што ў мяне ўсё яшчэ наперадзе. Максім Беспалаў, падарожнік, пісьменнік, блогер, які суправаджае групы апантаных людзей па цікавым і аддаленым куточкам Зямлі, так зазначыў: “Я ўжо колькі часу наведваю Кітай, у мяне там шмат знаёмых, а зразумець, спасцігнуць яго ніяк не ўдаецца”.